

УДК 341.231.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.5.25>

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В ПЕРІОД ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Замула А.Ю.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
факультету права та міжнародних відносин
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
ORCID: 0000-0002-0428-9783
e-mail: alina.zamula@ukr.net*

Бушок О.О.,
*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
ORCID: 0009-0005-8566-9540*

Замула А.Ю., Бушок О.О. Міжнародні механізми подолання наслідків сексуального насильства в період постконфліктного відновлення.

У дослідженні здійснено всебічний аналіз міжнародних механізмів подолання наслідків сексуального насильства в період постконфліктного відновлення. Автор комплексно розглядає як нормативно-правову, так і інституційну складові міжнародного реагування на сексуальне насильство, що супроводжує збройні конфлікти та несе руйнівні наслідки для фізичного, психоемоційного та соціального стану жертв. На основі глибокого аналізу джерел міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права та міжнародного права прав людини доведено, що сексуальне насильство під час збройних конфліктів є не лише грубим порушенням прав людини, але й цілеспрямованим механізмом війни, що використовується для терору, підриву соціальної стабільності, етнічного очищення або навіть як складова геноциду.

У фокусі дослідження - ключові міжнародно-правові документи (Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них, Римський статут Міжнародного кримінального суду, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та її Факультативний протокол), а також резолюції Ради Безпеки ООН з циклу «Жінки, мир, безпека» (зокрема резолюції № 1325, № 1820, № 1888, № 1960 тощо). Особлива увага приділяється аналізу практики міжнародних трибуналів (ICTY, ICTR), гібридних судів (Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне, ECCC) та діяльності Міжнародного кримінального суду. Автор розкриває внесок таких механізмів у формування стандартів кваліфікації злочинів, захисту жертв і свідків, а також визнання сексуального насильства як тортур, злочину проти людяності чи геноциду.

Окремо проаналізовано інституційні механізми, зокрема діяльність Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства у конфліктах, роль Мережі дій ООН проти сексуального насильства, Комісій правди та різних гуманітарних агенцій, які реалізують програми підтримки, реабілітації та репарацій. Акцент зроблено на необхідності системного підходу до реінтеграції постраждалих, який передбачає не лише кримінальне переслідування винних, а й доступ до медичної, психологічної, юридичної та соціальної допомоги, економічного відновлення та захисту від повторної віктимізації.

Результатом роботи є узагальнена багаторівнева модель міжнародної відповідальності за сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту, яка включає елементи запобігання, переслідування, реабілітації та гарантії неповторення. Обґрунтовано, що ефективність цієї моделі

залежить від взаємодії міжнародних і національних акторів, належного фінансування програм, подолання правових і культурних бар'єрів, а також обов'язкової участі самих жертв у процесах прийняття рішень і формування політик.

Ключові слова: сексуальне насильство, постконфліктне відновлення, інституційні механізми, права людини, захист прав жінок, міжнародне гуманітарне право, міжнародне публічне право.

Zamula A.Yu, Bushok O.O. International mechanisms for addressing the consequences of sexual violence in the post-conflict recovery period.

This study presents a comprehensive analysis of international mechanisms for addressing the consequences of sexual violence during post-conflict recovery. The author provides an integrated examination of both the normative-legal and institutional components of the international response to sexual violence accompanying armed conflicts, which inflicts devastating effects on the physical, psycho-emotional, and social well-being of victims. Based on an in-depth analysis of sources of international humanitarian law, international criminal law, and international human rights law, it is demonstrated that sexual violence during armed conflicts is not only a gross violation of human rights but also a deliberate war tactic employed for terror, destabilization of social order, ethnic cleansing, or even as an element of genocide.

The study focuses on key international legal instruments (the Geneva Conventions and their Additional Protocols, the Rome Statute of the International Criminal Court, the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol), as well as UN Security Council resolutions from the "Women, Peace, and Security" agenda (notably resolutions No. 1325, 1820, 1888, 1960, among others). Special attention is given to the analysis of the practice of international tribunals (ICTY, ICTR), hybrid courts (Special Court for Sierra Leone, ECCC), and the activities of the International Criminal Court. The author reveals the contribution of these mechanisms to the development of standards for the qualification of crimes, the protection of victims and witnesses, and the recognition of sexual violence as torture, crimes against humanity, or genocide.

Institutional mechanisms are separately examined, including the work of the UN Special Representative of the Secretary-General on Sexual Violence in Conflict, the role of the UN Action Against Sexual Violence in Conflict network, truth commissions, and various humanitarian agencies implementing support, rehabilitation, and reparations programs. Emphasis is placed on the necessity of a systemic approach to the reintegration of survivors, which involves not only criminal prosecution of perpetrators but also access to medical, psychological, legal, and social assistance, economic recovery, and protection from re-victimization.

The study's outcome is a generalized multi-level model of international accountability for sexual violence in armed conflicts, which includes prevention, prosecution, rehabilitation, and guarantees of non-recurrence. It is substantiated that the effectiveness of this model depends on the interaction of international and national actors, adequate program funding, overcoming legal and cultural barriers, as well as the essential participation of survivors themselves in decision-making processes and policy development.

Key words: sexual violence, post-conflict recovery, institutional mechanisms, human rights, women's rights protection, international humanitarian law, international public law.

Постановка проблеми. Проблема сексуального насильства в умовах збройних конфліктів і в період постконфліктного відновлення становить серйозний виклик для міжнародної спільноти, адже йдеться не лише про масові порушення прав людини, а й про використання сексуального насильства як інструменту війни, геноциду та підкорення. Попри наявність міжнародно-правових стандартів, судових і квазісудових механізмів відповідальності, гуманітарних та репараційних програм, жертви часто залишаються без належного захисту, доступу до правосуддя і підтримки. Це зумовлено низкою чинників: браком політичної волі, стигматизацією постраждалих, обмеженими ресурсами, фрагментарністю інституцій та слабкою імплементацією міжнародних норм на національному рівні. Відтак, актуалізується необхідність комплексного аналізу міжнародних механізмів подолання наслідків сексуального насильства у постконфліктних суспільствах, з метою виявлення прогалин, узгодження дій і забезпечення ефективного захисту прав жертв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження і публікації з проблеми міжнародних механізмів подолання наслідків сексуального насильства в період постконфліктного

відновлення представлені працями таких науковців, як Т. Короткий, М. Гнатовський, О. Дроздов, Ю. Білянський та інших. У цих працях досліджуються питання імплементації міжнародно-правових стандартів, інституційної координації, забезпечення доступу жертв до правосуддя, подолання стигматизації, а також розвитку комплексних програм підтримки та реінтеграції постраждалих у мирне суспільство.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз міжнародних механізмів подолання наслідків сексуального насильства в період постконфліктного відновлення з урахуванням правових, інституційних та гуманітарних підходів, а також оцінка їх ефективності у забезпеченні правосуддя, захисту й реінтеграції постраждалих. Завданням дослідження є з'ясування змісту та меж міжнародно-правових стандартів у цій сфері, виявлення інституцій, що беруть участь у переслідуванні винних і підтримці жертв, вивчення механізмів репарацій і реабілітації, а також виявлення ключових викликів і перешкод на шляху реалізації цих механізмів у національних правових системах.

Виклад основного матеріалу.

Проблематика сексуального насильства в умовах збройних конфліктів та в період після їх завершення набуває особливої актуальності в контексті забезпечення прав людини, відновлення верховенства права та встановлення сталого миру. Сексуальне насильство, що має системний характер під час воєн, є не лише порушенням індивідуальних прав, а й інструментом терору, приниження, етнічного очищення або психологічного домінування. В умовах постконфліктного відновлення боротьба з наслідками таких злочинів вимагає комплексного міжнародно-правового, інституційного та гуманітарного підходу.

Насамперед, слід звернути увагу на базові міжнародно-правові акти, які встановлюють заборону сексуального насильства та гарантують захист його жертв. До таких актів належать Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи, які прямо визначають зґвалтування, примусову проституцію та будь-які інші форми сексуального насильства як серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, прирівняні до воєнних злочинів. Ці норми зобов'язують держави не лише утримуватися від таких дій, але й запобігати їм, а також розслідувати і карати винних осіб незалежно від їхнього статусу.

Значну роль у розробці стандартів міжнародного кримінального переслідування відіграв Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998), який вперше на універсальному рівні системно визнав сексуальне насильство воєнним злочином, злочином проти людяності та у певних обставинах – елементом геноциду. Згідно зі статтею 7 Статуту, такі діяння як зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність або стерилізація, а також будь-які інші форми сексуального насильства є злочинами проти людяності, якщо здійснюються у рамках широкомасштабного чи систематичного нападу на цивільне населення. Це закріплює безпрецедентно широку правову основу для переслідування винних та захисту прав постраждалих [1].

Окрему увагу варто приділити специфічним зобов'язанням держав у межах міжнародного права прав людини. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) і її Факультативний протокол створюють механізми індивідуальних скарг і розгляду порушень, що включають сексуальне насильство як крайню форму гендерної дискримінації. Комітет CEDAW регулярно видає загальні рекомендації, зокрема № 19 та № 35, які деталізують обов'язки держав із запобігання насильству щодо жінок у мирний і воєнний час, а також забезпечення належного доступу жертв до правосуддя і відшкодування [2].

Рада ООН з прав людини через універсальний періодичний огляд і спеціальні процедури здійснює моніторинг виконання цих зобов'язань. Спеціальні доповідачі ООН з питань сексуального насильства у збройних конфліктах, катувань, прав жінок надають державам рекомендації щодо подолання безкарності, підготовки слідчих і суддів, захисту свідків і потерпілих. Це створює комплексну систему «м'якого права», яка стимулює реформи на національному рівні [3].

Важливою віхою у формуванні міжнародно-правових стандартів стало ухвалення Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 (2000) «Жінки, мир, безпека». Вона вперше в історії Ради Безпеки підкреслила важливість участі жінок у миротворчих процесах та потребу враховувати особливі виклики, з якими вони стикаються в умовах конфлікту та після нього. Резолюція закликає держави-члени ООН вживати заходів для запобігання сексуальному насильству, розслідування таких злочинів і покарання винних, а також для захисту прав жінок у постконфліктному відновленні [4].

Подальші резолюції Ради Безпеки - № 1820 (2008), № 1888 (2009), № 1960 (2010), № 2106

(2013) та інші - конкретизували ці зобов'язання. Резолюція № 1820 вперше прямо визнала сексуальне насильство як загрозу міжнародному миру і безпеці, що дозволило включати його питання до порядку денного миротворчих операцій [5]. Резолюція № 1888 передбачила створення посади Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства у конфліктах, що забезпечує координацію міжнародних зусиль і моніторинг ситуації у світі [6].

Крім норм «жорсткого» і «м'якого» міжнародного права, важливим є розвиток регіональних стандартів. Африканська хартія прав людини і народів та Протокол Мапуту (2003) гарантують захист жінок від насильства в умовах конфлікту [7]. Європейська конвенція з прав людини у рішенні ЄСПЛ у справі *Aydin v. Turkey* визнала зґвалтування актом катування, а численні рішення Суду зобов'язують держави проводити ефективне розслідування таких злочинів [8].

Міжнародно-правові стандарти формують багаторівневу систему захисту жертв сексуального насильства в умовах конфлікту і після нього. Вони накладають на держави обов'язки не лише щодо кримінального переслідування винних, а й щодо запобігання повторенню насильства, надання допомоги й відшкодування шкоди постраждалим. При цьому реальний виклик полягає у практичній імплементації цих стандартів на національному рівні, усуненні прогалин у законодавстві, подоланні стигми і забезпеченні ефективного доступу жертв до правосуддя та підтримки [9].

Окрему роль у боротьбі з безкарністю за сексуальне насильство під час збройних конфліктів відіграють міжнародні судові та квазісудові інституції, які формують практику притягнення винних до кримінальної відповідальності та розробляють стандарти доказування, захисту свідків і потерпілих.

Значний внесок у розвиток цієї практики зробили Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (ICTY) та Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди (ICTR). Ці суди не лише розслідували й переслідували воєнні злочини загалом, але й приділили особливу увагу сексуальному насильству як окремому, системному інструменту ведення війни й геноциду.

У справі *Фурдундія* (ICTY) зґвалтування було кваліфіковане як тортури, що стало знаковим визнанням того, що сексуальне насильство має не лише сексуальний, а й цілеспрямований каральний і принизливий характер [10]. У справі *Кунарац та інші* (ICTY) суд визнав сексуальне рабство і систематичне зґвалтування як злочини проти людяності [11]. ICTR у відомій справі *Акаєсу* вперше визнав зґвалтування елементом геноциду, доводячи, що сексуальне насильство може бути спрямоване на знищення цілої етнічної групи [12].

Ця практика трибуналів стала прецедентною і лягла в основу інтерпретації положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС), який чітко визначає сексуальне насильство як воєнний злочин і злочин проти людяності. МКС має юрисдикцію над випадками сексуального рабства, примусової проституції, примусової вагітності, насильницької стерилізації та інших форм сексуального насильства.

Однак ефективність діяльності МКС у цій сфері часто обмежується низкою викликів. Серед них - відсутність універсальної ратифікації Римського статуту, що створює «зони безкарності» для злочинців у державах, які не є його учасницями. Крім того, МКС залежить від співпраці держав у питанні передачі підозрюваних, збору доказів, захисту свідків та забезпечення безпеки потерпілих. Процедури Суду включають спеціальні заходи щодо захисту свідчень жертв сексуального насильства, але на практиці їх застосування стикається з фінансовими й адміністративними труднощами, політичним тиском та нестачею ресурсів.

Окрім МКС і *ad-hoc* трибуналів, важливу роль у встановленні відповідальності за сексуальне насильство відіграють гібридні та спеціалізовані суди й трибунали. Наприклад, Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне визнав сексуальне насильство як злочин проти людяності у низці рішень. Камбоджійські Надзвичайні палати у складі національних судів (ЕССС) та Спеціальний трибунал для Лівану також демонструють можливість застосування змішаних процедур і стандартів міжнародного права у національних системах правосуддя для переслідування масових злочинів, включаючи сексуальне насильство [13].

Важливою інституційною ланкою системи є Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства під час конфліктів. Ця посада була створена на підставі Резолюції Ради Безпеки ООН № 1888 (2009) для посилення координації зусиль ООН у протидії сексуальному насильству. Спеціальний представник займається документуванням випадків сексуального насильства, веденням діалогу з державами та недержавними групами, просуванням планів дій з припинення насильства і захисту жертв.

Координацію міжнародних і міжвідомчих зусиль забезпечує також Мережа дій проти сексуального насильства в конфліктах (UN Action against Sexual Violence in Conflict), яка об'єднує близько 20 структур ООН – серед них ЮНІСЕФ, ВООЗ, ПРООН, UN Women, Управління Верховного комісара з прав людини та інші. Ця мережа забезпечує міжвідомчий підхід до проблеми, сприяє обміну інформацією, наданню технічної допомоги, розробці стратегій захисту жертв і реабілітації, а також інтеграції заходів протидії сексуальному насильству у мандати миротворчих місій [14].

Також слід відзначити роль так званих квазісудових механізмів – правозахисних органів ООН (зокрема Комітету CEDAW), регіональних судів з прав людини та комісій правди й примирення. Комісії правди у Південній Африці, Сьєрра-Леоне, Ліберії, Колумбії досліджували системні випадки сексуального насильства, ідентифікували винних та рекомендували заходи репарацій і реформ. Попри те, що їхні висновки не завжди мають обов'язкову силу, вони відіграють вирішальну роль у документуванні злочинів, встановленні історичної правди та стимулюванні змін у правовій системі.

Таким чином, інституційні механізми на міжнародному та національному рівнях створюють багатокомпонентну систему відповідальності за сексуальне насильство у збройних конфліктах. Вона поєднує кримінальне переслідування, моніторинг і запобігання, реабілітацію жертв, реформу інституцій безпеки та правосуддя. Проте ефективність цієї системи залежить від політичної волі держав, ресурсів міжнародних організацій і тісної співпраці між урядами, правозахисниками та самими постраждалими [15].

Після завершення збройного конфлікту перед державами та міжнародною спільнотою постає складне завдання не лише юридичної відповідальності за злочини сексуального насильства, але й забезпечення повноцінної соціальної, медичної, економічної та психологічної реабілітації жертв. Сексуальне насильство має далекосяжні наслідки, які не обмежуються фізичними травмами – воно руйнує соціальні зв'язки, сім'ї, громади, породжує сором, стигму, ізоляцію, бідність і травму, яка передається між поколіннями.

Рекомендації ООН, Міжнародної організації з міграції (ІОМ) та інших гуманітарних агентств наголошують на необхідності комплексного підходу. Це включає створення спеціалізованих центрів підтримки, притулків, програм медичної допомоги (зокрема лікування травм і інфекцій, таких як ВІЛ/ЗПСШ), психологічного консультування, соціального супроводу, юридичної допомоги для жертв. Ініціативи в цій сфері мають враховувати гендерні особливості, культурний контекст та індивідуальні потреби постраждалих.

Важливою складовою відновлення є доступ до освіти та професійної реінтеграції. Жінки й дівчата, які стали жертвами сексуального насильства, часто залишаються без можливостей навчатися чи працювати через травму, дискримінацію або втрату родини. Програми професійного навчання, мікрокредитування, розвиток жіночого підприємництва, підтримка для молодих матерів – це необхідні елементи, які дозволяють жертвам повернути гідність і економічну незалежність.

Елементом справедливості й визнання є репараційні механізми. Вони можуть бути як індивідуальними – грошові компенсації, безоплатна медична допомога, пріоритетний доступ до соціальних послуг – так і колективними. Колективні репарації включають реформи в секторі безпеки для запобігання майбутньому насильству, зміни в освітніх програмах для подолання гендерних стереотипів, побудову меморіалів пам'яті жертв, проведення публічних вибачень та інших символічних актів визнання злочинів.

Практика застосування таких механізмів вже існує у низці країн. Наприклад, у Сьєрра-Леоне Комісія правди і примирення офіційно визнала сексуальне насильство як масове порушення прав людини і рекомендувала створення спеціальних програм репарацій для жінок. У Колумбії законодавство про «Закон жертв і земельну реституцію» передбачає репарації жертвам сексуального насильства, включаючи безоплатну медичну допомогу та психосоціальну підтримку. У Руанді фонди репарацій і місцеві суди гакака визнавали сексуальне насильство як складову геноциду, хоч і з обмеженими можливостями компенсацій через бідність країни. У Демократичній Республіці Конго реалізуються програми за участю ООН та міжнародних НУО для надання правової та психологічної допомоги жінкам, які вижили після зґвалтувань, а також для навчання медичних працівників і правоохоронців [16].

Попри наявність позитивних прикладів, практика показує значні виклики. Жінки й дівчата, які зазнали сексуального насильства під час конфлікту, нерідко стикаються з подвійною стигматиза-

цією – з боку власної родини, громади, а інколи й державних органів. Страх осуду або повторної віктимізації в суді знижує кількість заяв про злочини. Багато жертв залишаються в ізоляції без доступу до інформації про свої права або доступних програм допомоги. Окремою проблемою є відсутність фінансування репараційних програм у бідних або постконфліктних державах, що часто покладає тягар підтримки на міжнародні організації.

Інтеграція підходів перехідного правосуддя (*transitional justice*) у національні політики відновлення стає критично важливою. Це означає не лише кримінальне переслідування винних, але й створення механізмів комісій правди для визнання й документування злочинів, публічне визнання відповідальності держави або недержавних груп, реформи правової системи для недопущення повторення насильства. Такі заходи формують інституційну пам'ять про злочини, сприяють руйнуванню культури замовчування і безкарності.

Але ключовим залишається підхід, орієнтований на постраждалих. Кожна стратегія відновлення має виходити з їхнього досвіду, потреб та прав. Це означає залучення самих жінок до планування програм підтримки, врахування їхніх голосів у процесі формування політик, забезпечення культурної чутливості та недискримінаційності. У центрі будь-яких реформ має бути гідність та автономія жертв, визнання їхніх прав на правду, справедливість, репарації та гарантії неповторення [17].

Попри наявність розвиненої міжнародно-правової бази та зростаючу увагу світової спільноти до проблеми сексуального насильства під час конфліктів, ефективність міжнародних механізмів боротьби з такими злочинами досі обмежується низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Це створює серйозні перешкоди для досягнення правосуддя, реабілітації жертв і гарантій неповторення злочинів.

Однією з ключових проблем залишається недостатнє фінансування програм допомоги. Багато постконфліктних країн мають обмежені ресурси для створення спеціалізованих медичних та психологічних служб, притулків, центрів правової допомоги. Міжнародна підтримка часто є проектною та короткотерміною, без довгострокових зобов'язань. Це призводить до закриття програм після завершення фінансування, переривання терапії для жертв і втрати довіри до інституцій.

Складним викликом є документування випадків сексуального насильства. Постраждалі часто переживають тяжкі психологічні травми й стигму, що заважає їм свідчити. Існує страх перед помстою з боку злочинців, репресіями або повторною віктимізацією під час допитів. У багатьох суспільствах тема сексуального насильства залишається табуованою, що унеможливорює відкритий діалог про злочини й робить жертв соціально ізольованими.

Юридичні процедури часто не адаптовані до чутливості таких злочинів: відсутні програми навчання слідчих і суддів щодо гендерних аспектів насильства, бракує психологічно безпечних методів допиту. Це породжує упередження і недовіру до системи правосуддя. У низці випадків жертвам доводиться знову і знову переказувати свої травматичні досвіди, що веде до повторної травматизації.

Ще однією значною проблемою є фрагментарність міжнародних механізмів. Хоч існує багато інституцій, програм і агенцій, які працюють над протидією сексуальному насильству, їхні зусилля часто не узгоджені. Наприклад, агентства ООН можуть мати різні стратегії та вимоги до звітності, що ускладнює міжвідомчу співпрацю. Відсутність єдиної глобальної бази даних або системи координації призводить до дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів і прогалин у наданні допомоги.

Додатково існує проблема юрисдикційних обмежень. Міжнародний кримінальний суд має обмежену юрисдикцію і не може розслідувати всі випадки сексуального насильства під час конфліктів. Країни, які не ратифікували Римський статут, фактично залишаються поза його досяжністю, створюючи «зони безкарності». Ad-hoc трибунали або гібридні суди часто створюються для окремих конфліктів і не мають постійного мандату. Це означає, що багато злочинців залишаються безкарними через прогалини у глобальній системі правосуддя.

Не менш суттєвою є відсутність належної політичної волі національних урядів. Деякі держави не хочуть визнавати масштаби сексуального насильства, побоюючись шкоди для репутації або з огляду на внутрішньополітичну нестабільність. Це веде до відсутності розслідувань, ухиляння від виконання рішень міжнародних органів, блокування програм репарацій або соціальної допомоги. Також часто бракує ініціатив для глибокої реформи сектору безпеки, який може сам бути джерелом сексуального насильства.

Ще одним викликом є культурні та соціальні бар'єри. У багатьох громадах сексуальне насильство сприймається як ганьба для жертви, а не злочин агресора. Це призводить до замовчування, відмови від звернення по допомогу, вигнання жінок з родини або громади. Така стигма потребує довготривалої роботи з просвітництва, зміни суспільних установок і залучення традиційних лідерів до процесу подолання насильства.

Також значним викликом є сталість і комплексність програм допомоги. Багато ініціатив зосереджуються на короткотерміновій гуманітарній допомозі, але не забезпечують довготривалих механізмів економічної інтеграції, освіти, психологічного супроводу. Без таких компонентів жертви залишаються вразливими до повторного насильства, бідності та маргіналізації.

В умовах цих викликів міжнародна спільнота має шукати шляхи зміцнення координації між агентствами, забезпечення належного фінансування довгострокових змін, посилення співпраці з національними урядами і громадянським суспільством. Тільки комплексний, орієнтований на потреби жертв підхід може подолати існуючі бар'єри і забезпечити реальний доступ до правосуддя, підтримки і відновлення [18].

Висновки Проблема сексуального насильства в умовах збройних конфліктів і постконфліктного періоду є надзвичайно актуальною та багатогранною. Вона вимагає комплексного міжнародно-правового, інституційного та гуманітарного підходу, що поєднає кримінальне переслідування, захист і реабілітацію жертв, а також заходи запобігання повторенню злочинів. Міжнародні акти, такі як Женевські конвенції, Римський статут МКС, резолюції Ради Безпеки ООН, а також регіональні стандарти формують правову основу для захисту постраждалих і притягнення винних до відповідальності. Водночас реалізація цих норм у національних системах залишається складним завданням через фінансові, політичні, культурні та соціальні виклики, зокрема стигматизацію жертв, фрагментарність міжнародних механізмів і недостатню політичну волю держав. Ефективне подолання проблеми вимагає посилення координації міжнародних і національних зусиль, довгострокового фінансування програм підтримки, врахування потреб і прав постраждалих, а також інтеграції підходів перехідного правосуддя. Тільки такий комплексний, орієнтований на постраждалих підхід здатен забезпечити справедливість, відновлення та гарантії неповторення сексуального насильства у збройних конфліктах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>.
2. UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>.
3. Bastick M. Security Sector Reform and Conflict-Related Sexual Violence. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/SSR-CRSVReport-ENV2.pdf>.
4. UN Security Council Resolution No. 1325 (2000) “Women, Peace, Security.” URL: <https://peacemaker.un.org/en/thematic-areas/women-peace-security/normative-frameworks/security-council-resolutions>.
5. Resolution No. 1820. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20S%20RES%201820.pdf>.
6. Resolution No. 1888. URL: https://www.un.org/shestandsforpeace/sites/www.un.org/shestandsforpeace/files/unsr_1888_2009.pdf.
7. Protocol to the African Charter on Human and Peoples’ Rights on the Rights of Women in Africa. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues>.
8. Women/WG/ProtocolontheRightsofWomen.pdf.
9. ECHR in the case of Aydin v. Turkey. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-58371%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-58371%22]}).
10. Rajandran M. Sexual violence and international law. HUMANITARIAN ACTION, SECURITY AND MILITARY: The Ninth Annual Humanitarian. Vol. 23. №. 4. pp. 58-73. <https://doi.org/10.1093/rsq/23.4.58>.
11. Prosecutor v. Anto Furundzija (Trial Judgement). URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icty/1998/en/20418>.

12. Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic (Appeal Judgment). URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icty/2002/en/40004>.
13. The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu (Trial Judgement). URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icty/1998/en/19275>.
14. Williams S. Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals: Jurisdictional Issues. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r25039.pdf>.
15. UN Action against Sexual Violence in Conflict. URL: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/about-us/un-action>.
16. Ilkchiieva K., Levine K. International mechanisms for restoring the rights and interests of survivors. URL: <https://ulag.org.ua/articles-and-publications/international-mechanisms-for-restoring-the-rights-and-interests-of-survivors>.
17. Reparations for Conflict-Related Sexual Violence. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>.
18. Reparation and reconciliation processes to overcome past conflicts and build a common peaceful future – the question of just and equal redress. URL: <https://rm.coe.int/reparation-and-reconciliation-processes-to-overcome-past-conflicts-and/1680ad8a41>.
19. Q&A: sexual violence in armed conflict. URL: <https://www.icrc.org/en/document/sexual-violence-armed-conflict-questions-and-answers>.